

Wstęp

W 2019 roku obchodziliśmy kolejne znaczące rocznice wybuchu dwóch ostatnich – strasznych i dramatycznych, o światowym charakterze – konfliktów zbrojnych, rozpoczynających się w Europie Środkowej, a więc na terenach pozostających w kręgu zainteresowań naszych naukowych spotkań: 105. rocznicę wybuchu I wojny światowej i 80. rocznicę wybuchu II wojny światowej. Pamięć o tych wojnach, w tym także o ich skutkach, nadal pozostaje na tyle żywa, że wzbudza do dziś powszechny strach. To może właśnie ten strach powoduje, że w tej części Eutropy staramy się unikać, jak dotąd skutecznie, wszelkich zbrojnych konfliktów. Na rok 2019 przypadła także 100. rocznica pierwszego powstania śląskiego, jednego z trzech zrywów zbrojnych na Górnym Śląsku, bezpośrednio po I wojnie światowej. Te właśnie rocznice były impulsem do podjęcia na naszym kolejnym zabrzańskim spotkaniu naukowym problematyki konfliktów i wojen.

Konflikty i wojny towarzyszyły społeczeństwom od początku dziejów. Odnosi się wrażenie, że dotąd zajmowano się przede wszystkim przyczynami wojen i poprzedzających je zwykle konfliktów, choć te nie zawsze kończyły się wojnami. Mniej uwagi poświęcano ich konsekwencjom, zwłaszcza tym społecznym czy kulturowym. Stąd też narodził się pomysł, aby temat kolejnego, 23. już spotkania naukowego w Zabrze, organizowanego pod hasłem „Kultura Europy Środkowej”, koncentrował się wokół tych właśnie zagadnień. Wybierając temat: „Wojny i konflikty w Europie Środkowej ze szczególnym uwzględnieniem Śląska. Aspekty społeczne i kulturowe”, zamierzaliśmy spojrzeć na wojny i konflikty w innych niż wydarzeniowe czy faktograficzne wymiarach. Pragnęliśmy, by było to głębsze i szersze spojrzenie na pewne aspekty wojen w szerokim kontekście dziejowym, poczynając od czasów średniowiecza. Tematem były więc zwłaszcza te wojny i konflikty, które dotknęły region historyczny znany pod nazwą Europy Środkowej. Staraliśmy się koncentrować na ich skutkach i następstwach w konkretnych przypadkach, głównie w dziedzinie kultury w życiu społecznym.

Przyczyny wojen – a próbowano je klasyfikować – są różne. W odniesieniu do dawniejszych okresów wyróżnia się wśród nich przede wszystkim: ambicje władców, ich gniew, chęć zemsty, wskazuje się ponadto na przyczyny ekonomiczne, czyli chęć zysku, chęć pozyskania łupów, oraz na przyczyny religijne, w tym

te uwarunkowane ideologicznie, takie jak wyprawy krzyżowe. Wojny i konflikty są – niestety – nieodłączną cechą społeczeństw. Będąca złem wojna przynosi zniszczenie i tragedie, ale ma też udział w postępie, zwłaszcza technicznym. Badanie wojen i konfliktów jest więc złożonym zagadnieniem.

Zawarte w tomie materiały podzielone zostały na trzy grupy tematyczne: *Wojny i konflikty a społeczeństwo*; *Wojny w świetle przekazów źródłowych* i *Varia*.

Zabrzańskie konferencje naukowe z cyklu „Kultura Europy Środkowej” zapisały się w pamięci ich uczestników, a poprzez regularną publikację materiałów – w świadomości historyków i to nie tylko polskich. Zależy nam, aby tak było też w przyszłości. Dziękujemy za odzew na nasze zaproszenie do czynnego wzięcia udziału w konferencji.

Tradycyjnie naukowe spotkanie wprowadziła panelowa dyskusja – tym razem jej temat brzmiał: „Wprowadzenie do spojrzenia na wojny i konflikty w wymiarze społecznym i kulturowym”. Zaprosiliśmy do niej nie tylko historyków, choć tych było najwięcej, ale także przedstawicieli socjologów czy filozofów. Tym samym staraliśmy się nadać temu spotkaniu – podobnie jak poprzednim – interdyscyplinarny charakter. Sprawozdanie z dyskusji panelowej publikujemy w niniejszym tomie.

Dziękujemy Miastu Zabrze z Panią Prezydent Małgorzatą Mańką-Szulik na czele za kontynuowanie naszych zabrzańskich spotkań. Podziękowania składamy również Panu Naczelnikowi Oddziału PAN w Katowicach Stefanowi Gajdzie za trud włożony w przygotowanie tej konferencji. Dziękujemy wszystkim zaangażowanym w nasze naukowe spotkania i wydanie złożonych materiałów drukiem.

Antoni Barciak

Einleitung

Im Jahr 2019 feierten wir die nächsten bedeutenden Jahrestage des Ausbruchs der letzten beiden – schrecklichen, dramatischen und globalen – bewaffneten Konflikte, die in Mitteleuropa begannen, also in Bereichen, die für unsere wissenschaftlichen Treffen von Interesse waren: den 105. Jahrestag des Ausbruchs des Ersten Weltkriegs und der 80. Jahrestag des Ausbruchs des Zweiten Weltkriegs. Die Erinnerung an diese Kriege, einschließlich ihrer Folgen, ist immer noch so lebendig, dass sie immer noch weit verbreitete Angst hervorruft. Vielleicht ist es diese Angst, die uns dazu bringt, bewaffnete Konflikte in diesem Teil Europas bisher erfolgreich zu vermeiden. Im Jahr 2019 jährte sich auch zum 100. Mal der Schlesische Aufstand, einer von drei bewaffneten Aufständen in Oberschlesien, unmittelbar nach dem Ersten Weltkrieg. Diese Jahrestage waren ein Impuls, die Themen Konflikte und Kriege bei unserem nächsten wissenschaftlichen Treffen in Zabrze zu diskutieren.

Konflikte und Kriege haben Gesellschaften seit Beginn der Geschichte begleitet. Man hat den Eindruck, dass Aufmerksamkeit vor allem den Ursachen von Kriegen und den Konflikten gilt, die ihnen normalerweise vorausgingen, obwohl nicht alle Konflikte zu Kriegen führten. Ihre Folgen, insbesondere die sozialen und kulturellen, wurden weniger berücksichtigt. Daher sollte sich das Thema des nächsten 23. wissenschaftlichen Treffens in Zabrze, das unter dem Motto „Kultur Mitteleuropas“ organisiert wurde, auf diese Themen konzentrieren. Durch die Wahl des Themas: „Kriege und Konflikte in Mitteleuropa mit besonderem Schwerpunkt auf Schlesien. Soziale und kulturelle Aspekte“ wollten wir Kriege und Konflikte anders als Ereignisse oder Fakten betrachten. Wir wollten, dass es eine Gelegenheit zur tieferen und umfassenderen Betrachtung bestimmter Aspekte von Kriegen in einem breiten historischen Kontext ab dem Mittelalter ist. Das Thema waren also Kriege und Konflikte, insbesondere solche, die die als Mitteleuropa bekannte historische Region betreffen. Wir haben versucht, uns auf ihre Auswirkungen und Konsequenzen in bestimmten Fällen zu konzentrieren, hauptsächlich im Bereich der Kultur und des sozialen Lebens.

Die Ursachen von Kriegen – die man zu klassifizieren versuchte – sind unterschiedlich. In Bezug auf frühere Perioden werden in erster Linie folgende unterschieden: die Ambitionen der Herrscher, ihre Wut, der Wunsch nach

Rache; dazu kommen wirtschaftliche Gründe, d.h. der Wunsch nach Profit, der Wunsch nach Beute; oder aber religiöse Gründe, auch ideologisch bedingt, wie Kreuzzüge. Kriege und Konflikte sind leider ein inhärentes Merkmal von Gesellschaften. Der böse Krieg bringt Zerstörung und Tragödie mit sich, trägt aber auch zum Fortschritt bei, insbesondere in technischer Hinsicht. Das Studium von Kriegen und Konflikten ist daher ein komplexes Thema.

Die in dem Band enthaltenen Materialien sind in drei thematische Gruppen unterteilt: *Kriege, Konflikte und Gesellschaft*; *Kriege in Quellenüberlieferungen* und *Miszellaneen*.

Die wissenschaftlichen Konferenzen in Zabrze aus der Reihe „Kultur Mitteleuropas“ haben sich im Gedächtnis ihrer Teilnehmer und – durch die regelmäßige Veröffentlichung damit verbundener Materialien – nicht nur polnischer Historiker eingepägt. Wir wollen, dass es auch in Zukunft so bleibt. Vielen Dank, dass Sie auf unsere Einladung zur aktiven Teilnahme an der Konferenz reagiert haben.

Das traditionell wissenschaftliche Treffen wurde durch eine Podiumsdiskussion eingeleitet – diesmal lautete das Thema: „Einführung zur Betrachtung von Kriegen und Konflikten in der sozialen und kulturellen Dimension“. Wir luden nicht nur Historiker ein, obwohl diese Teilnehmergruppe am zahlreichsten war, sondern auch Soziologen und Philosophen. Dadurch versuchten wir, dieses Treffen – genau wie das vorherige – interdisziplinär zu gestalten. Ein Bericht über die Podiumsdiskussion ist in diesem Band enthalten.

Hiermit möchten wir der Stadt Zabrze, unter der Leitung der Bürgermeisterin Małgorzata Mańka-Szulik, für die Fortsetzung unserer Treffen in Zabrze danken. Unser Dank geht auch an den Leiter der Abteilung der Polnischen Akademie der Wissenschaften in Kattowitz, Stefan Gajda, für die Bemühungen zur Vorbereitung dieser Konferenz. Schließlich bedanken wir uns bei all denjenigen, die sich für unsere wissenschaftlichen Treffen und die Veröffentlichung umfassender Materialien in gedruckter Form eingesetzt haben.

Antoni Barciak